

Erich Scheurmann

A PAPALAGI

Erich Scheurmann

A PAPALAGI

A tiaveai Tuiavii törzsfőnök beszédei

Fordította:

Tax Ágnes

TYPOTEX

A könyv kiadását a könyvkiadói program keretében
a Nemzeti Kulturális Alap támogatta.

A fordítás a következő kiadás alapján készült:
Erich Scheurmann: Der Papalagi. Die Reden des Südseehauptlings
Tuiavii aus Tiavea. Tanner+Stahelin Verlag, Zürich, 1980.

Hungarian translation © Tax Ágnes, 2018
A fordító a Magyar Műfordítók Egyesületének tagja.
Hungarian edition © Typotex, Budapest, 2018
Engedély nélkül semmilyen formában nem másolható!

ISBN 978 963 279 936 0
ISSN 1788-3873

SZOKATLAN SZEMPONTOK

Kiadja a Typotex Elektronikus Kiadó Kft.
Felelős vezető: Németh Kinga
Főszerkesztő: Horváth Balázs
Felelős szerkesztő: Láng Rózsa
Műszaki szerkesztő: Jankovics Milán
Borítóterv: Nagy Norbert

Nyomás: Séd Nyomda Kft.
Felelős vezető: Katona Szilvia

A Papalagi (ejtsd: papalangi) azt jelenti: a fehér ember, az idegen; szó szerinti fordítása: az ég áttörője. Az első fehér misszionáriusok vitorlás hajón érkeztek Szamoára. A bennszülöttek a távolból azt gondolták a fehér vitorláról, hogy az egy lyuk az égen, amin át a fehér ember hozzájuk jött, azaz: áttörte az eget.

A szerző előszava

Tuiaviinak sosem volt szándékában ezeket a beszédek¹ Európa számára megjelentetni vagy egyáltalán nyomtatásba adni; csak az ő polinéziai népének szánta. Amikor a tudomása és bizonyára az akarat nélkül mégis átadom ennek a bennszülött embernek a beszédeit az európai olvasóknak, abbéli meggyőződésemben teszem, hogy nekünk, fehér embereknek és felvilágosultaknak értékes lehet, ha megtudjuk, milyen szemmel néz minket és a kultúránkat egy olyan ember, aki még közel áll a természethez.

Az ő szemével látjuk magunkat egy olyan nézőpontból, ami bennünket már soha többé nem jellemezhet. Bár lesznek olyanok, főképpen a civilizáció megszállottjai, akik ezt a nézőpontot gyerekesnek, igen, gyerekesen naivnak, sőt, talán együgyűnek fogják tartani, de a bölcsességgel és alázattal teli olvasók Tuiavii néhány szaván bizonyára elgondol-

¹ Tuiavii, a tiaveai polinéz törzsfőnök beszédei, habár sosem lettek megtartva, de vázaltszerűen le lettek jegyezve szamoai nyelven, ennek alapján készült a német fordítás, illetve maga a mű.

koznak, és ezek a sorok önvizsgálatra készítetik majd őket. Mert Tuiavii bölcsessége abból az egyszerűségből fakad, amit Isten ruházott ránk, nem pedig a tudomány. Ezek a beszédek nem akarnak sem többet, sem kevesebbet, mint felhívással szolgálni a déli pacifikus tengerek országaiban élő természeti népeknek arról, hogy rázzák le magukról azokat a kötelékeket, melyek az európai kontinens megvilágosodott népeihez kötik őket. Tuiavii, aki megvette Európát, abban a legmélyebb meggyőződésben élt, hogy őslakó elődei komoly hibát követtek el azzal, hogy hagyták Európa fényét rájuk tündökölni. Hasonlóan ahhoz a fagasai² fiatal nőhöz, aki a sziget magas sziklaszirtjéről pálmalevélből font legyezőjével akarta elűzni az első fehér misszionáriusokat: „Tűnjetek innen, nyavalyás démonok!”, Tuiavii is Európában látta a sötét démont, az ártalmas ősokot, amitől őrizkednie kell az embernek, ha meg akarja óvni ártatlanságát.

Amikor Tuiaviit megismertem, békében élt, távol az európaiak világától a Szamoa-szigetek egyikén, Upolun, Tiavea faluban, melynek ura és legnagyobb törzsfőnöke volt. Első benyomásra természetes, barátságos óriásnak hatott. Közel két méter magas

² Fagasa a mai Amerikai Szamoa egyik szigetén, Tutuilán található település, ahol valószínűleg először jelentek meg fehér emberek. *(A ford.)*

volt, rendkívül erős testfelépítéssel. Ezzel ellentétben hangja lágyan, nőies szelídséggel csengett. Nagy, sötét, sűrű barna szemöldök által árnyékolt, mélyen ülő szemében valamiféle megigézettség és merevség tükröződött. Ám amikor megszólították, tekintete felragyogott és jóindulatú, tiszta kedélyről árulkodott.

Amúgy Tuiavii nem különbözött bennszülött testvéreitől. *Kavát*³ ivott, este és reggel eljárt a *lotóra*⁴, banánt, *taro*-⁵ és jamszgyökeret evett, és minden helyi szokást és hagyományt ápolt. Csak a hozzá legközelebb állók tudták, mi forrongott szüntelenül a lelkében, és milyen megvilágosodás után kutatott, amikor szinte elrívülten, félig csukott szemmel pihent nagy alvógyékényén.⁶

A bennszülött ember a gyerekekhez hasonlóan általában csakis a saját érzékvilágában él, teljességgel a jelenben, anélkül hogy lelkében vagy szűkebb, illetve tágabb környezetének szemlélésében el akarna mélyedni, Tuiavii azonban kivételes természet

³ A szamoaiak nemzeti itala, ami a kavacserje gyökeréből készül.

⁴ Istentisztelet.

⁵ Ázsiában és Óceániában termesztett nagy levelű haszonnövény, mára mindenütt elterjedt kultúrnövény. (*A ford.*)

⁶ Valójában hánccszövetből készült fekvőalkalmazhatóság, ami az európai kultúrákban a gyékényszövehez hasonlítható, ezért a könnyebb érthetőség és a gördülékenyebb szöveg miatt mindenütt a gyékény szót használjuk. (*A ford.*)

volt. Jellemét tekintve társai fölé emelkedett, mert az a fajta öntudatosság és belső erő jellemezte, ami leginkább elválaszt bennünket minden természeti néptől.

Ez a kivételes természet hajtotta Tuiaviiban azt az erős vágyat már a marista missziós iskola növendékeként is, hogy többet tudjon meg a messzi Európáról, ami azonban csak meglett férfikorában teljesedett be. Egy néprajzkutató csoport révén, akik akkoriban utaztak a kontinensre, a tapasztalatéhes Tuiavii sorra látogatta Európa országait, és alapos ismereteket szerzett ezek szokásairól és kultúrájáról. Több alkalommal rácsodálkoztam, hogy milyen pontos megfigyeléseket tett akár a legapróbb részletekről is. Tuiavii nagy józansággal és elfogulatlan megfigyelőképességgel volt megáldva. Semmi sem tudta elvakítani, és sosem engedte magát eltéríteni a valóságtól. Mindig magát a dolgot nézte, jóllehet, vizsgálódásai során mindvégig megmaradt a saját álláspontja mellett.

Habár faluközössége tagjaként több mint egy éven át éltem Tuiavii közvetlen közelében, csak azután nyílt meg a bizalma felém, miután barátok lettünk – miután maradéktalanul túllépett azon, hogy európai vagyok, sőt el is felejtkezett róla. Amikor már meggyőződött róla, hogy éretté váltam az ő egyszerű bölcsességének befogadására, és semmi esetben sem nevetném ki (amit sohasem tettem),

csak akkor hagyta, hogy meghallgassam lejegyzett gondolatainak néhány töredékét. Minden hév és szónonki igyekezet nélkül olvasta fel nekem, mint ha mindaz, amit el kell mondania, a történelem része lenne. Azonban éppen előadásának ez a módja hatott rám olyan tisztán és érlelte meg bennem a gondolatot, hogy megőrizsem mindazt, amit hallottam.

Tuiavii csak jóval később bízta rám a jegyzeteit és engedte, hogy lefordítsam őket németre. Úgy vélte, ezek csakis személyes célra szolgálnak, nem pedig önálló kiadásukhoz kellene. Mindezek a beszédek kezdetleges vázlatok, befejezetlen gondolatfüzérék. Tuiavii sosem tekintette őket másnak. Csak miután már mindent teljesen elrendezett a lelkében és eljutott a végső bizonyossághoz, akkor kívánta elkezdni – ahogy ő hívta – „missziós munkáját” polinéziai népe körében. Nekem hamarabb kellett elhagynom Óceániát, mintsem hogy ezt a megérlelt pillanatot megvárhattam volna.

Bármennyire is törekedtem a lehető legszöveg-hűbb fordításra, és noha nem engedtem magamnak semmiféle beavatkozást a szövegrészletek elrendezésébe, mégis tisztában vagyok vele, hogy az eredeti ösztönös előadásmód és a megfogalmazás közvetlensége elveszett. Azok, akik ismerik annak nehézségét, amit a primitív népek nyelvének modern nyelvbe átültetése jelent, megbocsátják nekem a ki-

fejezések gyermeki hangzását, anélkül hogy közhe-
lyesnek és ostobán érzélgősnek hatnának.

Tuiavii, a tanulatlan szigetlakó az európai kul-
túra eredményeit mind tévedésnek és zsákutcának
tartotta. Ez elbizakodott kijelentésnek tűnhetne, ha
nem azzal a csodálatos egyszerűséggel mondta vol-
na, mely alázatos szívről árulkodott. Habár figyel-
meztette, sőt felszólította népét, hogy rázzák le ma-
gukról a fehér emberek iránti bűvöletüket, hangja
közben megtelt szomorúsággal, ami azt bizonyít-
ja, hogy erős küldetéstudata az emberek szeretetéből,
nem pedig az irántuk táplált gyűlöletből fakad.
„Azt hiszitek, hogy ti hozzátok el nekünk a fényt –
mondta utolsó együttlétünk alkalmával –, valójá-
ban azonban magatokkal szeretnétek rántani min-
ket a sötétségetekbe.” Tuiavii a gyermekek őszinte-
ségével és igazságszeretetével tekint az élet dolgaira
és eseményeire, ezzel a lélekkel botlott bele az el-
lentmondásokba, ezzel mutat rá mély erkölcsi hiá-
nyosságokra, és miközben felsorolja és felidézi eze-
ket az emlékezetében, végül saját maga számára is
levonja a következtetéseket. Képtelen megérteni,
miben rejlik az európai kultúra nagysága, holott az
elidegeníti egymástól az embereket, hamissá, mes-
terkeltté és rosszabbá teszi őket. Miközben – kezd-
ve a bőrünk, a külsőnk leírásával – felsorolja a vív-
mányainkat, ezeket teljesen európaiatlan módon
és kegyelet nélkül nevükön nevezi, lerántja rólunk

a leplet akkor is, amikor a saját magunk játszotta színdarabban már nem lehet tudni, hogy a szerzőn vagy a tárgyán ne vessünk-e.

Véleményem szerint ebben a gyermekekre jellemző nyíltságban és naiv tisztelethiányban rejlik Tuiavii beszédeinek igaz értéke számunkra, európaiak számára, és ez igazolja, hogy a nyilvánosság elé kíváncsoznak gondolatai. A világháború minket, európaiakat szkeptikussá tett önmagunkkal szemben, kezdtük megkérdőjelezni a dolgok benső igazságát, és kétségeink támadtak, hogy a kultúránk révén betölthetjük-e saját eszményképünket. Ezért nem kellene olyan műveltnek tartani magunkat, és lélekben egyszer le kellene ereszkednünk ennek az egyszerű gondolkodású és szemléletmódú déltengeri szigetlakónak a nézőpontjára, akit még nem terhelt meg az iskolázottság, akinek az érzései és nézetei még magukban hordozzák az ősi természetességet, és aki rá szeretne minket ébreszteni, hol fosztottuk meg magunkat Isten lényegétől azért, hogy halott bálványokat teremtsünk helyette.

Erich Scheurmann
(*Horn in Baden*)

HOGYAN TAKARJA EL TESTÉT A PAPALAGI, AVAGY A SZÁMTALAN KENDŐRŐL ÉS GYÉKÉNYRŐL

A Papalagi folytonosan azon fáradozik, hogy elta-
karja a testét. „A test és tagjai mind csupán hús,
csak ami a nyak fölött van, az valójában az ember”
– így mondta nekem egy fehér ember, aki nagy te-
kintélynek örvendett, és akit nagyon okosnak tar-
tottak. Úgy vélte, hogy pusztán azt lehet értéknek
tekinteni, ahol a lélek és minden jó meg rossz gon-
dolat lakhelye van, és ez a fej. Ezt és szükség ese-
tén még a kezét is fedetlenül hagyja a fehér ember.
Habár a fej és a nyak sem áll másból, mint húsból
és csontból. Aki pedig többet enged láttatni a testé-
ből, az semmiképpen ne számítson arra, hogy mű-
veltnek tartják.

Amikor egy fiatalember feleségül vesz egy lányt,
sosem tudja, hogy becsapták-e, mert azelőtt nem
látta a lány testét. (És még később is így lesz, csak
ritkán mutatja meg magát, azt is csak éjszaka vagy
hajnalban – tette hozzá Tuiavii.) A lány, lehet akár
olyan szép természetű, mint a legszebb *taopou*,⁷ befedi
a testét, hogy senki se láthassa, és senki ne örvend-
jen a látványától.

⁷ A törzsfőnök fiatal lánya; a faluszépe.

A hús bűn. Ezt mondja tehát a Papalagi, mivel a lelkét a gondolatai irányítják. A kar, melyet a lánzsahajításhoz a napfénybe emelünk, a bűn nyila. A mellkas, mely a lélegzetvételtől hullámozik, a bűn háza. A végtagok, melyekkel a fiatal nők *sivát*⁸ ajándékoznak nekünk, bűnösök. És természetesen azok a testrészek is bűnösök, melyekkel embert nemzünk a nagyvilág örömére. Minden bűn, ami hús. Minden íjban álnok mérge van, mely emberről emberre száll. Aki csak rátekint a húsrá, magába szívja a bűnt, megsérti magát, és ugyanolyan rossz és elvetemült, mint az, aki kiteszi magát a tekinteteknek. Íme, ebben áll a fehér ember szent erkölcsi törvénye.

Ez az oka annak, hogy a Papalagi teste tetőtől talpig be van burkolva kendőkkel, gyékényekkel és bőrökkel, olyan szorosan és feszesen, hogy sem az emberi szem, sem a nap sugara nem képes áthatolni rajtuk. Olyan feszesen, hogy a teste sápadt, fehér és erőtlen, mint azok a virágok, melyek az őserdők mélyén nőnek.

Hadd számoljak be róla nektek, bölcs testvéreim, akik a szigeteken éltek, hogy miféle terheket hord a testén egy Papalagi. Meztelen testét először is egy vastag fehér bőr fedi, amit egy növény rostjából nyernek és felsőbőrnek neveznek. Ezt először

⁸ Szamoai tánc.

feldobják a fejük fölé, majd hagyják, hogy lehulljon a fejen, mellkason és a karokon át egészen a lábszárig. Alulról felfelé pedig a lábfejen és a lábszáron keresztül felhúzza egy úgynevezett alsó bőrdarabot hordanak. Mindkét bőr egy harmadik, még vastagabb bőrrrel van fedve, egy olyan négylábú gyapjas állat megfont szőrével, melyet egyenesen ebből a célból tenyésztenek. Ez valójában a *siapó*juk,⁹ ami többnyire három részből áll, melyek közül az első takarja a felsőtestet, a második a test középső részét, a harmadik pedig a csípőt és a lábat. E három részt kagylók és olyan zsinórok tartják össze, mint amilyeneket a gumifa kiszárított levéből készítenek úgy, hogy ez az egész együtt egy darabnak látszik. Ez a *siapo* többnyire olyan szürke, mint az esős évszakban a lagúna; nem szabad nagyon színesnek lennie. Legfeljebb csak a középső részének, és csak azoknak a férfiaknak, akik szeretik, ha róluk beszélnek, és akik sokat szaladgálnak az asszonyok után.

⁹ Siapo (ejtsd: szia pó) a szamoaiak derékon rögzített, általában térdig vagy lábszárig érő, többnyire a szederfa belső kérgéből lehántással, áztatással, ütögetéssel kialakított háncsszövetből készített, mintákkal megfestett ruhadarabja, valójában olyan, mint egy nagy kendő vagy lapszoknya. Tahitin pareunak, Hawaii-on sarongnak, Tongán ngatunak nevezik. Átfogó nevük: tapa. A mű keletkezésének idején Szamoán általános és egyedüli használata miatt jelen fordításban szinte minden ruhadarabra a siapo nevet használjuk. (*A ford.*)